

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Christelyke Leeringhe Der Biechte

Leeuw, Franciscus van

Yperen, 1681

Sesthienste Vraghe. Welck zyn de Leeringen en opinien van eenighe nieuwe Doctoren, en van hunne Discipelen, waerom men nu over al soo vele beroerten ende contradictien hooren?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-45634](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-45634)

gitas, aut tu quid cogito. Ipsa enim sunt propria nostra, qua interiorius cogitamus & cogitationum unius cujusque hominis ipsius spiritus testis est, den geest van den mensch is alleen getuygen van alle syne ghedachten.

SESTHIENSTE VRAGHE.

Welck zyn de Leeringen en opinien van eenighe nieuwe Doctoren, en van hunne Discipelen, wacrom men nu over al soo vele beroerten ende contradictien hooren ?

Ick sal u alleenelyk voorstellen die, de welcke ghedurigh besigh zyn in de practyk van die leeringen wt-te-stroeyen, wt welcke (God betert) soo vele beroerten ende benouwtheden der Conscientien voords-komen. Sy leeren niet alleenelyk, dat den Biechtvader ghemeenelyk de absolutie moet wt-stellen van die, de welcke eene wtwendighhe dood-sonde ghedaen heeft, by

E § exem-

exempel van hoererye, van oneer-
 lyke aenraekinghe, van gramschap,
 van injurie, van dieverye, oft on-
 rechtveerdigheyd &c. Al is 't oock
 dat desen hadde de gheheele bequa-
 me ghesteltenisse, die boven in de
 eerste vraghe vereyscht word: maer
 sy leeren noch voorders, dat den
 Biechtvader oock de absolutie moet
 wt-stellen in de omstandigheden wt-
 gedrukt boven in de tweede vrage.
 Ick bidde u beminden leser, dat gy
 die voorschreven omstandigheden
 eens rypelyk wilt aenmercken, her-
 leeft dese noch eens eer ghy voords
 leeft op dat ghy des te beter moogt
 begrypen den staet van de sake ende
 op dat ghy volkomentlyk mooght
 verstaen, waerom datter veel treffe-
 lyke, gheleerde, ende Godvreesende
 mannen (al is 't dat sy van dese hun-
 ne tegenpartye veracht worden) hun
 selven soo kloekelyk als muren stel-
 len teghen dese nieuwe Leeraers:
 ende ghy sult ondervinden dat dese
 God-

Godvreesende onvermoeyelyke geleerde mannen dit doen wt iever om de zielen ter saligheyd te brenghen : aenghesien datmen niet en arbeyd om een proces van ettelyke duysende guldens, maer om de eeuwige saligheyd, ende waer aen oock dickwils hanghen seer groote tydelyke goederen. Aenmerckt dan rypelyk de voorschreven tweede vraghe, let wel op d'omstandigheden van het houwelyk, die gy daer sult vinden : ende alsdan hoort de leeringen, en opinien van die nieuwe Doctooen en van hunne Discipels.

Ick antwoorde dan ten eersten dat sy leeren, als volght : is 't dat de Bruyd oft den Bruydegom ghesondicht heeft eenen dagh oft twee eer sy trouwen, den Pastoor en magh dese niet absolveren. Dit is de leeringhe van Huyghens in syne methode van de sonden te vergheven en te behouden op het 11. tot het 118. blad.

Ten tweede antwoorde ick dat den selven Heer Huyghens voor reden gheeft van dese syne leeringe; „ om dieswil, *seyd hy*, datter nood- „ sakelyk is eenen waerachtighen „ haet, ende vervloekinghe van „ syne sonden, ende boven dese, „ noch eene waerachtighe bekee- „ ringhe tot Godt, om ghe-absol- „ veert te zyn; maer het is te ghe- „ looven, dat Godt dese soo haest „ niet en gheeft, noch men kan dese „ ghemeynelyk soo haest niet kry- „ ghen, ten sy wy ons te voren „ merckelyk gebetert hebben. *Verum odium & prateritorum detestatio equè necessaria sunt, & prater hac, vers ad Deum conversio; Illa verò cum repente acquiri non soleant, nec illis quoque, nisi notabilem vitæ mutationem præmiserint, a Deo infundi credendum erit.*

Noteert hier rypelyk ende sorgh- vuldighlyk, dat desen Heer Huyghens tot bevestinghe van dese syne leeringhe in syne geheele Methode

VOOR-

voormeeld, niet eenen Kerckelyken Reghel oft Wet by-brenght, noch eenighe HH. Vaders, noch oock eenighe plaetse vande H. Schrifture: alleenelyk brenght hy voords eenighe generale, ghemeyne spreucken, door de welcke de H. Schrifture, en de HH. Vaders leeren, datmen moet penitentie doen, datmen Godt moeten beminnen, datmen liever alles willen verlaten het gene men besit, dan Godt doodelyk te vergrammen, dat de penitentie moet wesen volghens de grootheyd en de menighvuldigheyd der sonden, dat die, de welcke langhen tyd volherd heeft in een onghebonden, wulps en heydensch leven, groote moeyelykheyd heeft om sich te begheven tot het H. Gheloof, en te derven de ghenoechten van de wereld, van het vleesch, ende om sich alsoo ghe-heelyk te onderwerpen aen de Wet van JESUS-CHRISTUS. Alle dese spreucken (die den Heer

Heer Huyghens hier voordsbrenghet tot bevestinghe van syne (schadelyke practyke) en komen hier gheensins te pas in desen Cas, oft voorval van dese teghenwoordighe twisten.

Wy komen hier in al-te-mael over een, dat-men moet penitentie doen, eer dat-men d'absolutie ontfanght: want-men moet noodfakelyk leedwesen hebben dat-men Godt vergramt heeft, men moet de sonden vervloecken, men moet syne consciencie ondersoecken, men moet bichten met propoost van de Gheboden Godts (ende alle t'ghene iders staect vereyft) te onderhouden.

Hierom seyde den H. Ambrosius:
 „ de bichte verloft ons van de sonde,
 „ de welcke gheschied met penitentie. De waerachtighe penitentie
 „ is eene droefheyd ende bitterheyd
 „ der ziele over de sonden, die een
 „ ider ghedaen heeft. *Illa confessio liberat, quæ fit cum penitentia. Pœnitentia*

(III)

*penitentia vera est dolor & amaritudo Animæ
pro malis , quæ quisque commisit.* Aldus
den H. Ambrosius.

Wy komen hierin oock over een,
dat de bichte ghedaen op den voor-
seyden sin van Ambrosius niet ghe-
noech en is, om datelyk den Hemel
te bekomen: men moet voor die
sonden (hoe kleyn die oock zyn)
eerst voldoen aen de Goddelyke
rechtveerdigheyd met de tydelyke
straffe en penitentie.

Maer ick segghe, dat dese boct-
veerdighe voldoeningh alleemelyk
magh gheschieden naer d'absolutie.
En dit is de leeringhe, die alle HH.
Vaders, boven geciteert, eendrach-
telyk leeren.

Dit is de leeringhe van den
Roomschen Catechismus aen het
ghetal 97. ghelyckelyk over een
komende met de leeringhe van den
H. Augustinus, van den H. Joannes
Chrysofostomus, van den H. Bernar-
dus. In het Sacrament der peniten-
tie,

tie , feyd den Roomſchen Catechiſ-
 mus , oeffent Godt ſyne bermher-
 tigheyd , en ſyne rechtveerdigheyd.
 Hy oeffent de bermhertigheyd , ver-
 ghevende de ſonde : hy oeffent de
 rechtveerdigheyd , willende vol-
 doeningh hebben voor de reſteren-
 de tydelyke pyne oft ſtraffe , naer
 dat hy de ſonden vergheven heeft ,
 en den ſondaer ontſlaghen heeft van
 de eeuwige verdoemenis. *Quem-*
admodum ſanato vulnere , cicatrices
quædam remaneant , quæ & ipſa curan-
de ſunt : ita in anima culpâ condonatâ ,
ſuperſunt reliquia peccatorum purganda.
Idem plane divi Chryſoſtomi ſententia
confirmat , cum ait : non ſatis eſt ſagit-
tam è corpore extrahi , ſed plaga quoque
à ſagitta infllicta , ſananda eſt : ſic etiam
in anima poſt acceptam peccati veniam ,
pœnitentiâ curanda eſt plaga relicta. Fre-
 quentiſſimè enim à ſancto Auguſtino
 docemur , duo hæc in pœnitentia animad-
 vertenda eſſe , Dei miſericordiam , &
 juſtitiam : miſericordiam , quâ peccata ,

&

Et poenas aternas illi debitas, condonat:
justitiam, quâ poenis tempore definitis
hominem punit. „ Gelykerwys als een
 „ wonde ghenesen is, noch eenighe
 „ lit-teeckens blyven van de won-
 „ de, die oock moeten ghenesen
 „ worden: van ghelyken geschied
 „ het met de ziele: als wanneer haer
 „ de schuld der sonden vergheven
 „ is, soo blyvender noch eenighe
 „ overblyfselen der sonden, die ge-
 „ suyvert moeten worden. Dit selve
 „ bevesticht oock sekerlyk de sen-
 „ tentie van den H. Chrysofostomus,
 „ als hy seyde: Ten is niet ghenoech
 „ dat den pyl, die gheschoten is in
 „ het menschens lichaem, wtghe-
 „ trocken word, maer de wonde,
 „ die door den pyl ghegheven is,
 „ moet oock ghenesen zyn: soo
 „ oock naer dat de ziele verghiffe-
 „ nis ontfanghen heeft van haere
 „ sonde, moet de wonden van de
 „ sonde, die als een lit-teecken
 „ blyft in de ziele, ghecureert en
 „ genesen

„ genesen worden. Want wy wor-
 „ den dickwils gheleert van den H.
 „ Augustinus, dat dese twee dingen
 „ in bichte oft penitentie aenmerckt
 „ moeten worden, te weten de
 „ bermhertigheyd, en de rechtveer-
 „ digheyd Godts: de bermhertig-
 „ heyd, door de welcke hy de son-
 „ den, en de eeuwighe straffen (die
 „ dese verdient hebben) vergheeft:
 „ de rechtveerdigheyd, door welcke
 „ hy op synen tyd den sondarighen
 „ mensch straft met ghestelde ende
 „ wtghesprokene straffen. Aldus
 „ spreckt den Roomschen Catechis-
 „ mus, den H. Augustinus, den H.
 „ Chrysoftomus, den H. Bernardus,
 „ ende alle andere Vaders &c.

Maer ick vraghe wt vryigheyd,
 hoe langhen tyd den Heer Huygens
 begheert, dat d'absolutie wt gestelt
 worde?

Ick antwoorde oock vrymoe-
 digh, dat hy den tyd hier van niet
 vast en set: maer hy seyde op het 54.
 blad, t'welck is.

Syne derde antwoorde : „ men
 „ heeft ghemeynelyk veel tyds en
 „ arbeyds vandoen (aldus spreckt
 „ Huyghensboven) eer dat diën kan
 „ gheraken tot de rechtveerdigh-
 „ makingh, die veel dood-sonden
 „ ghedaen heeft; *multo tam tempore*
quam labore opus esse solet ad vera justifi-
cationis dotem adipiscendam.

Ick vraghe dan noch eens wt
 vryigheyd, wat den Heer Huygens
 leert en seyde op het ghene ick hier
 voorstelle :

Daer synder twee, die nu op het
 trouwen staen: is 't dat sy maer eens
 malkanderen (als man en vrouw)
 bekent hebben: oft dat die, die bicht,
 sich alleenelyk beschuldicht, dat hy
 maer eene sonde ghedaen heeft, by
 exempel, van hoererye; en magh,
 oft en kan desen niet gheabsolveert
 worden? hy antwoord:

In syne 4. antwoorde: daer toe
 (aldus spreckt Huyghens op het
 127. blad van syne Methode)
 „ word

„ word vereyscht, dat soo-danigen
 „ penitent ghenoeschsaem bekeert
 „ moet syn om gherechtveerdicht
 „ te syn door de noodzakelyke God-
 „ delyke deughden, welcke syn
 „ t'Gheloove, Hope, en Liefde. *Ut*
hujusmodi pœnitens sat fuerit conver-
sus quantum ad absolvendum exigitur,
debet illi fuisse verum sincerumque
malitiæ peccatorum odium; deinde necesse
est, ut ad Deum per virtutes Theologi-
cas ad justificationem necessarias fuerit
conversus.

Ende voords besonderlyker spre-
 kende van eenen, die in syn ghe-
 heel leven, alleenelyk maer eene
 sonde ghedaen heeft, by exempel,
 van hoererye, op de vraghe, die-
 men hem ghedaen heeft, oft desen
 niet en soude moghen geabsolveert
 worden voor de eerste reyse dat hy
 te bichten komt? antwoord hy op
 het 202. 203. blad:

In syne 5. antwoorde: „ dat voor
 „ antwoorde dient (aldus spreckt
 „ Huyghens

„ Huyghens op de voor-geciteerde plaet-
 „ sen) dat eenen penitent , eer hy te
 „ bichten komt by den Bicht-vader,
 „ om d'absolutie t'ontfanghen eerst
 „ te voren vrywillighlyk alles kan
 „ ghedaen hebben , het ghene den
 „ Bicht-vader hem eerstelyk voor
 „ d'absolutie soude hebben gheoor-
 „ deelt te doen volbrengnen ; ende
 „ hierom als dit soo gheschied is ,
 „ soo en magh oock voor d'eerste
 „ reyse de absolutie aen desen peni-
 „ tent niet wtghefelt worden. Des-
 „ halven dan soo moet het volck
 „ seer dickwils vermaent worden in
 „ de predicatien, en in den Catechis-
 „ mus oft Christen-leeringhe : eer
 „ iemand syne dood sonde (voor-
 „ nementlyk die merckelyk groot
 „ is) wilt wt-wisschen , dat hy hem
 „ daer toe ghereed maect op den
 „ tyd als dit behoort , door ghebe-
 „ den , vastens , ende andere wer-
 „ ken van penitentie , op dat hy
 „ op dese maniere door de trappen
 „ van

„ van penitentie mocht ten lesten
 „ gheraken tot eene waerachtighe
 „ bekeeringhe. *Responsi loco sit, quod*
pœnitens priusquam Confessarium peti-
turus absolutionem primum accedat,
potest sua sponte egisse ea omnia, quæ con-
fessarius absolutionem dilaturus, præ-
mittenda absolutioni judicaret; ac proin-
de eo eventu absolutio huic pœnitenti-
ne prima quidem vice differenda fuerit.
Quapropter in concionibus & Catechis-
mis sæpe numero commonendus est popu-
lus, ut priusquam Confessione pecca-
tum mortiferum, præsertim enorme,
expiare voluerit per preces, jejunia,
aliaque pœnitentiæ opera sese eo, quo par-
est, tempore præparet, atque eo pacto
per pœnitentiæ gradus ad veram tandem
conversionem enitatur.

Ick vraghe hier op: wat sal desen
 penitent doen, die te bichten komt,
 eer hy volbrocht heeft alle dese din-
 ghen, die den Heer Huyghens soo
 scherpelyk vereyscht? Den Heer
 Huyghens antwoord in syn 6. ant-
 woorde

woorde op het 24. bladt: „ het is
„ gansch bequaemelyk, seyd hy, dat
„ gelykerwys enen siecken, die nu
„ begint te ghenesen, niet toelaten
„ en sal van langhen tyd de visite van
„ den Doctoor te derven, totter tyd
„ toe hy volkomentlyk genesen is:
„ soo oock van gelyken enen geef-
„ telyken siecken, die sieck is naer de
„ ziele, dat hy naer enen korten
„ tyd (welcken sal wesen van acht
„ oft meerdere oft mindere daghen,
„ naer het oordeel en goed-duncken
„ des Biechtvaders) sy selven we-
„ derom stelle voor den Biecht-va-
„ der, ende hem seyd, wat profyt
„ de voorschreven medicamentē ge-
„ daen hebben: ende is 't dat het
„ den Biechtvader goed-dunckt, dat
„ hy van hem noch andere nieuwe
„ medicamenten ontfanghe; dat
„ moet verscheyde reysen geschie-
„ den naer de ghelykenisse van de
„ lichaemelyke ghenefinghe, tot
„ dat den penitent naer de voorsich-
„ tigheyd

„tigheyd van den Biechtvader in
 „de geestelyke gesontheyd sal her-
 „steld zyn. *Prorsus convenit, quem-*
admodum ager inchoatâ iam curatione
se longo tempore non invisî à medico non
patitur: ita & spiritualis ager, brevi
post tempore (quod octo at plurium pau-
ciorumve, pro Confessarii judicio erit die-
rum) rursus Confessario sese exhibeat,
dicturus, quid præscripta medicamina
profecerunt, & nova si visum fuerit, ab
eo accepturus. Hoc ad similitudinem cu-
rationis corporalis identidem faciendum,
donec pro Confessarii prudentia valetudi-
ni spirituali restitutus fuerit. Wat ver-
 staet Huyghens door eene geestely-
 ke ghesondheyd? hy andwoord.

In syne 7. andwoorde: het is van
 noode, seyde hy op het 98. blad van
 syne Methode, dat den penitent soodanighe
 penitentie ghedaen heeft,
 dat hy sy selven ontwend heeft te
 sondighen, naer de leeringhe van
 den H. Augustinus. *Cum Augustino*
postulamus ut violentia pœnitendi cedat

con-

consuetudo peccandi. „ Wy vereyſſchen
 „ met den H. Auguſtinus (tot eene
 „ gheestelyke ghesondheyd) „ dat de ge-
 „ woonte van sondighen af-wyckt
 „ aen het gheweld van penitentie te
 „ doen. Noteert, dat Huygens hier,
 „ noch boeck, noch tractaet, noch ca-
 „ pittel citeert van den H. Auguſtinus.

Maer den autheur van het boex-
 ken geintituleert *Aliquot propositiones*,
 heeft ondervonden, dat Huyghens
 den text van den H. Auguſtinus in
 het 49. tractaet op het Evangelie
 van den H. Joannes, gecorrompeert,
 bedorvé en verkeert heeft: alwaer de
 woorden ghevonden worden, die
 desen nieuwen Doctoor citeert.
 Maer hier staet wel rypelyk te be-
 mercken, dat den voorseyden H.
 Vader in het selve tractaet gansche-
 lyk ende rechtelyk contrarie leert,
 wiens sententie ick hier boven ge-
 stelt heb.

Desen H. Vader wilt wel, dat,
 die neer-ghedrukt is onder het swaer
 F gewicht

gewicht van eene quade gewoonte,
hy fuchte om daer van verlost te
zyn, *fremat peccator ut violentia pœni-*
tendi cedat consuetudo peccandi : „ dat
„ den fondaer snorkt en fucht over
„ fyne sonden , op dat de gewoonte
„ van fondighen wyckt aen get ge-
„ welt van penitentie te doen.

Maer defen H. Vader en feyd geen-
fins, dat de gewoonte van fondigen
wt-gherukt moet zyn , eer men
kan oft magh geabfolveert worden:
ter contrarie hy beveeld , dat , als
fulk - eenen fondaer figh Biecht,
moet gheabfolveert worden : „ om
„ dieswille, feyd hy , dat het God is,
„ die door fyne groote gratie doet,
„ dat defen figh biecht. *Ut confiteatur,*
Deus facit , magna voce clamando id est
magna gratia vocando , confitentem fol-
vant discipuli. „ Dat de Discipels
„ (de Biecht-vaders) foo-danighen
„ penitent gemeynelyk abfolveren,
„ die Godt foo ghenadighlyk ghe-
roepen heeft tot de bichte.

Ende

Ende dit niet teghen-ſtaende, ſoo volherd deſen nieuwen Doctoor Huyghens in ſyne nieuwe leeringe, ſonder de ſelve vaſt te kunnen maken, oft met d'authoriteyt van de H. Schrifture, van de HH. Vaders, oft van den H. Carolus Borromeus: want hy gaet voorts, ende ſeyd:

In ſyne 8. antwoorde: „men
 „moet d'absolutie wt-ſtellen, op
 „dat den penitent terwylen mocht
 „ghebruycken de remedien, hem
 „voor-geſtelt en ingeſtelt van
 „den Bicht-vader, als van eenen
 „gheeftelyken Doctoor, ende op
 „dat hy middelertyd door contrarie
 „wercken van deughden mocht wt-
 „roeyen de fauten en ſonden, ende
 „af-kappen de wt-wendighe occa-
 „ſien van ſonden, ende alſoo mocht
 „gheneſen ſyne quade gheneghent-
 „heden, op dat hy wt-wercke be-
 „quaeme oeffeninghen van Godt-
 „vruchtigheyd, op dat hy dickwils
 „her-hale acten van Gheloove,

„ Hope , Liefde , van vervloeckin-
 „ ghe , en van goed propooft. *Idcirco adhibenda est dilatio , ut pœnitens ea durante , mediis à Confessario tamquam medico spiritali præscriptis , utatur , ut vitia contrariis virtutum actibus interea expellat , ut occasiones externas rescindat , ac pravis suis inclinationibus medeatur , ut congrua pietatis exercitia peragat , ut fidei , spei , charitatis & detestationis ac propositi actus frequenter iteret.* Hy gaet voords , ende seyde.

In syne 9. antwoorde ende te voren op het 89. blad van syne Methode , sprekende van eenen penitent , die ghekent is voor een oprecht sinceer mensch , die verklaert , dat hy leedwesen heeft van alle syne sonden in het binnenste , en het diepste syne herte , en dat hy de occasien der selve wilt vluchten ; en dat hy sy selven presenteert om t'ontfangen van den Bicht-vader de middelen en remedien , die hy hem sal voorstellen tegen de hervallinge , seyde hy :

In

In syne 10. antwoorde : „ dit en
 „ is al-te-mael noch niet ghenoech.
 „ sommighe houden staen, dat-men
 „ ten minsten den penitent moet ge-
 „ looven „ als wanneer men kent
 „ syne oprechte openheyd en sin-
 „ ceriteyt : waerom salmen weyge-
 „ ren gheloof aen diën, die ver-
 „ klaert, dat hy wt gansch her herte
 „ leedwesen heeft over de voor-
 „ gaende sonden, en dat hy de aen-
 „ staende oft toe-komende wilt
 „ schouwen, en dat hy ghereet is
 „ de occasien der selve oock te
 „ schouwen, ja die bevestight ende
 „ metter daet thoont, dat hy gereet
 „ en ghewilligh is, om de middelen
 „ te ontfanghen, die den Bicht-
 „ vader hem sal voor-stellen teghen
 „ het peryckel van her-vallinghe.
 „ Niet teghenstaende men moet
 „ antwoorden, dat alle dese dingen
 „ niet ghenoech en zyn. *Asserunt*
nonnulli credendum esse tum ad minus,
cum pœnitentis candor & sinceritas nos-

cuntur: Quid enim fides negetur illi cum toto se corde dolere de præteritis, velle futura cavere, ad occasiones vitandas paratum, imo ad media à Confessario suggerenda adversus periculum relapsus accipienda promptum se affirmet & exhibeat? Nihilominus respondendum est, universa hæc non facere satis. Aldus Huyghens op het 89. blad.

Ey lieven vriendt, gheeft my reden waerom sulck-eene dispositie niet ghenoech en is, om datelyk sonder wtstel gheabsolveert te worden? hy geeft voor antwoord op het selfste blad:

In syne 11. antwoorde: wie is 't, seyde Huyghens „ die ghelooven sal, „ en sich sal laeten voorstaen, dat „ soo-danighe penitenten af-geleyd „ hebben hunne oude ghewoonte „ van sondighen? *Qui credas & persuasum habeas quod veterem consuetudinem exuerint?*

Ende in syne 12. antwoorde verklaert hy sy selven noch weyder en breeder

breeder op vele pagien, willende dat den penitent eerstelyk merckelyk moet syn leven gebetert hebben, eer hy magh gheabsolveert worden: siet het 116. blad oft pagie van syne Methode.

Ende ondertusschen volghens d'opinionen van dese nieuwe schadelijke Meesters, en hooren wy anders niet dan ghedurighe klachten van vele persoonon, die vele maenden door dese Meesters, en door hunne Discipels berooft syn gheweest van de HH. Sacramenten, en dat alleenelyk om eene sonde van kranckheyd oft swackheyd.

En is 't dan niet waerachtigh het ghene leert den H. Apostel Paulus in synen eersten brief tot de Corinthen aen het 7. capittel: „Die hun niet en onthouden van vleeschelyke wercken, dat sy trouwen. Want t'is beter te trouwen, dan te branden? is 't saken dan dat Bruyd oft Bruydegom is komen te vallen in een vlee-

schelyk werck , ende nu komt tot de bichte met sulck eene dispositie , als boven in de eerste Vraghe verklaert ende beschreven is , waerom en magh dese niet gheabsolveert worden om te trouwen ende om alsoo bewaert te syn van het perykel van hervallinghe in de selve sonde , in het welck de Bruyd oft den Bruydegom sich is bevindende : soo teroorfake van het vleesch , als oock teroorfake , dat , soo wanneer hy ondertusschen voor eenen tyd derfde de visiten van de dochter oft Bruyd , d'affectie van de dochter oft Bruyd tot haren alder-lieffsten Bruydegom moght veranderen : ja de dochter moght oock middeler tyd komen te vallen in eenighe sonden , waer door wederom de trouw van nieuws sal wtghefelt worden : oft is 't dat de dochter oft Bruyd aen haren alder-lieffsten de visite oft d'aenspraeck weyghert , tot dat sy merckelyk haer leven gebetert

betert

betert sal hebben, den jonckman
 sal peysen en ghelooven dat sy ver-
 andert is van affectie: ende misschien
 sal middelertyd d'een oft d'ander
 wederom komen t'hervallen in
 nieuwe sonden, van de welcke sy
 vry souden zyn, waer't saken dat-
 men hun toe-liet te trouwen.

Den Doctoor Huyghens in syne
 13. antwoorde, seyde op het 116.
 blad van syne Methode: „ ghy hebt
 „ het schoon segghen: ghelooft gy
 „ dat eenen persoon tot in de haven
 „ ghevaren is, die nu buyten het
 „ perykel van schip-brake is? daer
 „ is noch al meer van noode; hy
 „ moet eenen waerachtighen haet
 „ ende vervloekinghe hebben van
 „ alle het ghene teghen Godt ghe-
 „ passeert is; hy moet waerachtelyk
 „ bekeert syn tot Godt: alle dese
 „ dingen en bekomt-men soo haest
 „ niet, noch men moet niet gheloo-
 „ ven dat Godt dese dingen aen den
 „ sondaer sal gheven, ten sy naer

„ eene merckelyke veranderinghe
 „ des levens. *Quasi vero absente peccati
 futuri periculo pœnitens in portu naviget.
 Neutiquam sane.* Siet het 116. blad
 in syne Methode.

Hier op valt dese Replique : het
 kost gheschieden , dat , volghens
 dese leeringhe van Huyghens , het
 houwelyk vele jaren sal moeten
 wtghefelt worden. By exempel :
 als wanneer den jonckman oft Bruy-
 degom allen de wercken van peni-
 tentie (die hem van den Bicht-vader
 syn inghefelt) volbrocht heeft ,
 naer den eysch van desen nieuwen
 Doctoor : soo gheschied dat de
 dochter oft de Bruyd oock in son-
 den valt , eer de trouw geschied is ;
 ende moet oock vervolghens wer-
 ken van penitentie doen , eer sy
 magh trouwen : welke nu by-naer
 volbrocht , soo gheschied het dat
 den jonckman oft Bruydegom
 wederom hervalt in de vorighe oft
 ander sonden &c. En soo d'een voor,
 en

en d'ander naer, het ghene vele jaren kan gheschieden: en dat behalven d'onghevallen, die hier wt fullen volghen, welcke wy boven hebben voorgheftelt in de 2. Vrage. Maer den Doctoor Huyghens en acht niet met allen, alle dese ghewichtighe, onverdraghelyke ongevallen, als blyckt.

In syne 14. andwoorde: „ al is 't, „ seyde hy op het 117. blad, datter „ contradictie, onruste oft onghe- „ mackelykheyd volght wt dese „ myne leeringhe: ick oordeele dat „ den Pastoor (*en Biechtvader*) moet „ volgen myne beginselen: nament- „ lyk volgens de voorgestelde suppo- „ sitien, principalyk volghens de „ derde en de vierde. *Quidquid oblo-* „ *quiorum, turbarum, aut incommodi* „ *consequatur: juxta bypoteses premissas,* „ 3. potissimum & 4. *agendum iudico.* al- „ dus Huyghens.

Wy fullen de voorseyde beghin- selen oft suppositien, besonder de 3.

en de 4. ondersoecken ; maer laet ons voor eerst vervolghen de materie van den tyd , die hy vereyscht om penitentie te doen voor de absolutie: en hoe hy den vereyschten tyd van penitentie voor d'absolutie bevesticht en vast maect.

In syne 15. antwoorde : ,, het is
 ,, geweest de practyke van 12. Eeu-
 ,, wen, seyde Huyghens , datter nie-
 ,, mand mogt d'absolutie ontfangen
 ,, voor al eer hy volbroght had de
 ,, penitentie die ghestelt was door
 ,, de Kerkelyke Regels oft wetten :
 ,, en dese penitentie diende om den
 ,, penitent te schicken en te brengen
 ,, tot de bekeeringhe tot Godt : en
 ,, dese practyke word noch onder-
 ,, houden in de Oostsche Kerke, van
 ,, het welcke voor getuygen is den
 ,, gheleerden Morinus. Hy gaet
 ,, voords:

In syne 16. antwoorde : ,, en die
 ,, contrarie souden willen houden
 ,, staen, konnē sonder eenige moeye-
 ,, lykheyd

„lykheyd overwonnen worden,
 feyd onsen Huyghens. Siet den text
 vande voorseyde voorstellen 15. en
 16. in syn ontschuldighe voor-
 reden. *Hi ipsi, qui de laborioso Baptismo,
 hoc est, Pœnitentiæ Sacramento tam ab-
 jecte sentiunt, mira quoque de antiquis
 pœnitentiis conjiciunt: illas intelligo,
 quæ teste Morino juxta certos Canones
 per tredecim, vel ut alii, duodecim Sa-
 cula fuerunt observatæ in Occidente, &
 usque modo servantur in Oriente. Si dixe-
 rint has pœnitentiâs conversis solummo-
 do in satisfactionem fuisse injunctas, ast
 convertendis nullatenus in præparatio-
 nem ad suam conversionem, sive ut ad
 conversionem rite disponerentur: si, in-
 quam, hoc dicant, nullo negotio redar-
 guuntur.* „ Dese, feyd Huyghens, die
 „soo verworpelyk ghevoelen van
 „het moeyelyk Doopsel, dat is,
 „van het Sacrament der penitentie,
 „ramen oock wondere dingen van
 „de oude penitentien. Ick verstaen
 „door dese oude penitentien, de
 „peni-

„ penitentien , de welcke , ghelyk
 „ Morinus ghetuyght , naer de
 „ Kerckelyke Reghels oft wetten
 „ in derthien , oft ghelyk andere
 „ willen , in twelf eeuwen onder-
 „ houden syn gheweest in den
 „ Westen , ende tot nu toe noch
 „ onderhouden worden in den Oo-
 „ ften. Is 't dat dese segghen , dat
 „ dese penitentien alleenelyk op ge-
 „ leyd syn gheweest aen die hun be-
 „ keert hadden tot voldoeninghe ,
 „ maer gheensins aen die hun nu
 „ wilden bekeeren , tot bereydinge
 „ van haere bekeeringhe , oft op
 „ dat sy oprechtelyk souden ghe-
 „ schickt worden tot de bekeeringe.
 „ Is 't sake , segghe ick , dat sy dit
 „ segghen , soo worden sy sonder
 „ eenighe moeyte teghen-ghespro-
 „ ken , en weder-leyd. Hy gaet
 voords:

In syne 17. antwoorde: „ Die voor-
 „ seyde penitentien , seyde hy in syne
 „ Methode op het 84. blad duerden
 „ vele

„ vele jaren : want door de Kercke-
 „ lyke penitentie Reghels oft
 „ Wetten wierd eene enckele hoe-
 „ rereye ghestraft met eene peniten-
 „ tie van 7. jaren , ende een over-
 „ spel wierd ghestraft met eene
 „ penitentie van 10. jaren. *Consule,*
si lubet , Canones pœnitentiales , quibus
unica fornicatio septem annorum pœni-
tentiâ , & decem annorum adulterium
multabatur. Hy gaet voords :

In syne 18. antwoorde: „ waer toe
 „ dient , seyde Huyghens dese instel-
 „ linghe van de H. Kercke , is 't dat
 „ sy ghelooft , dat die sondaers , die
 „ nu in de ghewoonte van sonden
 „ zyn , ghemeynelyk subitelyk be-
 „ keert worden , daer sy nader hand
 „ door dese instellinghe sulck-eene
 „ lanckdurighe penitentie (en dat
 „ van soo vele jaren) de sondaren
 „ op leyde? waerom heeft de Kercke
 „ het Doopsel wt ghestelt te geven
 „ aen de nieuwe bekeerde totter
 „ tyd toe , als boven gheseyd is ?
 „ waer

„ waer toe dienen toch alle dese
 „ dinghen , is 't sake dat de Kercke
 „ ghelooft hadde , dat-men ghe-
 „ meynelyk op soo korten tyd , ja
 „ subitelyk eene waerachtighe be-
 „ keeringhe tot Godt kost wtwer-
 „ ken , oft daer naer wt ghewerckt
 „ kost worden ? aldus staet in syne
 Methode op het 149. blad. *Quorsum*
Ecclesia , si tam subito , passim consuetu-
dinarios converti credidisset , institu-
tum , quo postmodum tam diuturnam ,
totque annorum poenitentiam peccatori-
bus injunxit ? & Catechumenis Baptis-
mum eo , quo dictum , tempore distulit ?
quorsum ista , si veram ad Deum conver-
sionem tam repente & passim peragi ,
aut postea peragendam credidisset ? Hy
 gaet voords :

In syne 19. antwoorde : Ja selve,
 seyde Huyghens , is 't datter iemand
 een dood-sonde ghedaen hadde door
 eene enckele ghedachte oft begeer-
 te , die moet penitentie doen den
 tyd van twee jaren. Siet syne ont-
 schuldige

schuldige Voor-reden : *si Clericus
vel Laicus concupierit fornicari , pœni-
teat duos annos.* Hy gaet voords :

In syne 20. antwoorde : „ het
„ Concilie van Toleten heeft willen
„ verbieden die afgryffelyke ver-
„ metelyke hooghmoedigheyd van
„ sommighe , die , soo dickwils alst
„ hun lust te sondighen , oock soo
„ dickwils ver-eyfchten door de
„ Priesters versoent te worden. Dit
„ Concilie , segh ick , heeft dese
„ willen bedwinghen , stellende , dat
„ voord-aen den tyd van de peni-
„ tentie eerst soude vervult worden,
„ eer dat de versoeninghe soude ge-
„ gheven worden. Leest syne Apo-
logie oft ontschuldighen op het 10.
blad. *Concilium Toletanum voluit pro-
hibere execrabilem presumptionem, quâ,
quoties peccare lubeat, toties a presbyte-
ris se reconciliari exostulabant : voluit,
inquam, cohibere , statuendo ut deinceps
tempus pœnitentia seu satisfactionis
prius impleretur , quam daretur recon-
ciliatio.*

Ick was tot Loven als wanneer den Professoor Du Bois sich in 't veld begaf (te weten in het jaer 1675. in Januario) ende door openbare schriften (die hy gaf in de schole) dese nieuwe Doctoooren in hun wtterste heeft ghebrocht , soo dat sy op ontrent de viertigh argumenten , oft bewys-reden (die hy hun voorghestelt heeft) niet een en hebben kunnen te niet doen .

Het sal my genoegh zyn een van dese viertigh bewys-reden voorstellen , welcke alleen genoegh sal wesen tot onderwyfinghe van het ghemeyn volck , om te kennen de leeringe van dese nieuwe Doctoooren. „ Meester Huyghens, seyde den „ Professoor Du Bois , leerd dat de „ Kercke den tyd van twelf-honderd jaren wt-gesteld heeft d'absolutie totter tyd toe dat de penitentie , oft voldoeninge souw gedaen zyn. Voorders hy leerd dat men „ moest twee volle jaren penitentie „ doen ,

„doen, om een enkele begheerte
 „van een dochter te bekennen,

Ick vraghe u, seyde den Profef-
 soor Du Bois tot Meester Huygens,
 is 't dat sulc-eenen sondaer in die
 twee jarighe penitentie wederom
 hervallen waer in dierghelyke be-
 gheerte, oft andere sonde, bedreven
 had door eene enkele ghedachte, by
 exempel, een sonde van haet, van
 giericheyd, divereye, onrechtveer-
 digheyd, gramschap &c. en dat sulc-
 eenen sondaer alleenelyk maer ee-
 nen keer gesondicht hadde van de
 een twee jaren in d'ander twee ja-
 ren? Ick vraghe noch eens (seyde Du
 Bois aen Meester Huyghens) waert
 saken dat onsen Meester Huyghens,
 oft syne Discipels als doen Pastoors
 oft Biecht-vaders waren gheweest
 van sulc-eenen sondaer, wanneer
 souden sy sulc-eenen sondaer geab-
 solveert hebben?

Dese questie oft vraghe, en noch
 meer andere gaven groote bekom-
 merin-

meringen en moeyten aen onsen meester Huygens. Want dat hy syne leeringhe souw her-roepen, waer eene schamelyke sake: ende dat hy dese bewys-reden van DuBois soude beantwoorden ende te niet doen, was hem seer moeyelyk, ja onmogelyk om doen.

Sy hebben dan goed-ghevonden eene synode oft gheestelyke vergaderinghe in te stellen, om in de selve te beraemen, hoe dat men den voormelden Professor souden doen swyghen. Men heeft vervolghens veel versmadelyke boekxkens laten wtgaen gheintituleert *Racematio*, vol lasteringhen en nieuwe leerin-ghen (die voorwaer seer besonders waren, *alias* schandeleus) want hy seyde met de syne in den boeck van de vergaderde lasteringhen op het eerste blad in syne 21. andwoorde:
 „ wilt ghy weten wanneer soo ee-
 „ nen sondaer van ouds souw ghe-
 „ absolveert gheweest zyn? ick sal
 „ het

„ het u met een woord segghen : in
 „ het wtterste van syn leven. *Vin
 scire quando talis ab antiquis absolutus
 fuisset ? vel levissime dicam in extremo
 vita tempore.* Aldus Huyghens.

Voorwaer dit is eene belacchely-
 ke antwoorde; want meester Huy-
 ghens leert in synre ontschuldighe
 Voor-reden, dat dese ghewoonte
 van d'absolutie soo langhen tyd wt
 te stellen, onderhouden is geweest
 in de Westsche Kercke den tyd van
 twelf Eeuwen, en dat dese noch
 onderhouden word in de Oostsche
 Kercke. Her-haelt syne 15. 16.
 voor-stellen : waer wt volght, dat
 niemand mocht trouwen, ten waer
 hy den tyd van twee jaren gheleest
 hadde in sulck-eene suyverheyd, dat
 hy sich niet en mocht op-gehouden
 hebben in eenighe oneerelyke be-
 gheerte, oft dat hy niet en mocht
 ghedaen hebben eenighe doodelyke
 sonde door een enckel, eensamigh
 ghepeys : daer-en-boven soo had
 desen

desen moeten vinden een deel, die van ghelycke deught was &c. Den armen Pater Gabriëlis Bogaerd: in synen boeck ghe-intituleert, *Specimina Moralis Christiana* op het 154. en 155. blad, heeft dese leeringhe van meester Huyghens naghevolght. Hy beklæght sich wel hooghelyk over de practyke van d'absolutie te gheven eer dat-men langhe penitentie ghedaen heeft: ende op de bladeren 124. 125. 126. 127. 136. seyd den voormelden armen Pater, dat het is de leeringhe van de HH. Vaders, dat d'absolutie niet en magh toe-ghestaen worden, voor al eer de penitentie volbrocht is, die gheproportioneert oft gelykmaticht is aen de sonde.

Alle het ghene desen Pater heeft in synen voormelden boeck van het 123. blad tot het 196. blad, heeft hy gheschreven wt den boeck van de menighvuldighe communie, gemaect door den Doctoor Arnauld die

die het meeste deel van dit werck
ghetrocken heeft, wt den boeck
van eenen Apostael, te weten van
Marcus de Dominis : dit selve is
herhaelt, en gedruckt in het Latyn
in het boecxken gheintituleert,
Scrupuli novi & antiqui.

Wt de leeringhe van dese ver-
lichte personen volght, dat den
H. Apostel Paulus niet en moest
segghen „ de ghene die moeyelyk-
„ heyd hebben van hun t'onthouden
„ van de wercken des vleeschs, dat
„ sy trouwen: maer hy moest seggen,
„ de ghene die begeren te trouwen,
„ dat sy gheleest hebben twee jaren
„ in sulck-eene deught, dat sy niet
„ eene doodelyke sonde ghedaen en
„ hebben, ja selve oock noch door
„ ghepeys; en dat sy soecken een
„ deel (*daer sy willen mede trouwen*)
„ van ghelyke suyverheyd, ander-
„ sints soude sy eene Sacraments
„ schenderye begaen.

Den Professor Du Bois, die
ghe-

ghewoon is t'flaeghs te gaen, en die over vele jaren ghethoont heeft, hoe hy tegen dese nieuwe Doctoren ghewapent was, en is niet seer ontstelt gheweest over dese hunne versmaedelyke oproerige boexkens maer hy ghebruyckt de scherphedy van syn verstand, hy bestormt, hy valt aen den wortel van de leeringe van meester Huyghens.

Huyghens, ghelyk ick gheseyd heb, en brengh in syne gansche Methode niet eenen Kerckelyken Reghel oft Wet voords.

Eyndelyk in syne onschuldighe Voor-reden brengh hy voords een kleyn stucxken wt het derde Concilie van Toleten. Hy herhaelt dit in syn Apologie oft verantwoordinghe, en dat onder het gheschreeuw van victorie, victorie: om dieswil dat dit Concilie seyde „naer dat de „penitentie sal volbracht zyn, dat „den Priester wederom den penitent herstelle in de gemeynschap, ghe-

ghelyk hy dat goed sal vinden.
*Expleto satisfactionis tempore , sicut
 Sacerdotis contemplatio probaverit, eum
 Communioni restituat.*

Den genoemden Professoor bad meester Huyghens, dat hy niet voor en souw brenghen het Concilie van Toleten , op die maniere ghelyk hy voor-ghebrocht had de Texten van den H. Carolus Borromeus , van de HH. Vaders , valschelyk verminckt ende af-ghesneden van het principael achtervolgh van dese hunne leeringhe. Du Bois bad meester Huyghens , dat hy de moeyte souw doen van het Concilie voords te lesen , ten minsten dry linien , die immediatelyk volghen op syne woorden, die hy treckt tot bevestinghe van syne nieuwe leeringhe , en dat hy een weynigh souw leeren wt het latyn , eer hy wilde ghe-acht syn voor eenen meester ende voor eenen onwederleggelyken wt-leggher van de H. Schrifture, Con-
 G cilien ,

cilien , ende HH. Vaders.

In het voorseyde Concilie (immediatelyk naer het ghene onsen Meester Huyghens geciteert heeft) volght:,, die ghesond oft sieck zyn-
 ,, de van den Bisschop , oft van den
 ,, Priester verfoekt de penitentie (*dae is Bichten*) ,, dat den Bisschop , oft
 ,, den Priester let , is 't dat het een
 ,, man is , ghesond oft sieck , dat hy
 ,, hem het hayr af-scheerd, en dat hy
 ,, hem soo penitentie opleyd; is 't
 ,, het een vrouw is , dat hy van haer
 ,, gheene penitentie aen-nemt ten
 ,, zy sy eerst haer habyt verandert
 ,, heeft. *Quicumque ab Episcopo, vel à Presbytero sanus vel infirmus pœnitentiam postulat, id ante omnia Episcopus observet vel Presbyter, ut si vir est, sive sanus sive infirmus, prius eum tondeat, & sic pœnitentiam ei tradat: si vero mulier fuerit, non accipiat pœnitentiam, nisi prius mutaverit habitum.*

En siet ghy niet , seyde Du Bois , dat het Concilie spreckt van de publicke

blicke

blicke en solemnele penitentie; de welcke men opleyde aen die, die door publicke en seer leelyke misdaden de Kercke verarghert hadden: die hierom moesten af-gescheyd blyven van de andere, tot dat sy voldaan hadden. Middeler tyd en weygherde men hun d'absolutie Sacramenteel niet, dan tot dat sy de penitentie aen-genomen hadden, seyde den Roomschen Catechismus aen het 93. en het 94. getal. *Sapientissime illud ab Ecclesia observatum est, ut cum ab aliquo publice flagitium commissum esset, publica etiam poenitentia indiceretur, ut ceteri timore perterriti, deinceps peccata diligentius vitarent. Et hoc perpetuum fuit, ut qui ea commiserant, priusquam publicam poenitentiam suscepissent, non absolverentur.*

„ Seer wyffelyk is't onderhouden
 „ van de Kercke, dat als wanneer
 „ van iemand publicckelyk een
 „ schelm-stuck soude bedreven zyn,
 „ oock eene publicke penitentie

G 2

„ hem

„ hem soude inghestelt worden, op
 „ dat de andere vervaert ende ver-
 „ schrickt synde door vreesse, voort-
 „ aen neerstelyker de sonden soudent
 „ vluchten. En dat is altoos ghe-
 „ weest, dat die sulcken schelm-
 „ stucken begaen hadden, sy niet
 „ gheabsolveert en wierden, voor
 „ aler sy publiecke penitentie aen-
 „ ghenomen hadden. Aldus den
 Roomschen Catechismus.

Waer hebt ghy gheleert meester
 Huyghens, vraecht den Professoor
 Du Bois, dat dit woord, *Communio*,
 in het Concilie van Toleten beteec-
 kent de Sacramentele absolutie, van
 de welke wy hier spreken? ende
 met wat argument, oft sluyt-reden
 probeert ghy dat voor een doode-
 lyk gepeys alleen, t'welck alleene-
 lyk bekend is aen den Priester door
 een verborghen bichte, den mensch
 moest gheschoren worden van den
 Bicht-vader, en de vrouwe moest
 veranderen van habyt?

Desc

Dese Vrage gaf wederom groote verwerringhe aen de voormelde oproepende ende na-pluckende Synode. Wat hier op ghedaen ? siet hier haer antwoord :

In de 22. antwoorde : „ niemand „ van alle die oock maer seer wey- „ nigh de oude Kerckelyke , peni- „ tentiele , ceremoniele en Pause- „ lyke Reghels oft Wetten onder- „ socht , oft van verre alleen ghe- „ groet heeft , kan twyffelen dat de „ penitenten moesten veranderen „ van habyt voor de sonden , die „ alleenlyk bekent waeren in de „ vier-schare van de Conscientie. Siet d'eerste vergaeringh , oft op- raepingh op het 7. blad. *Vestis mutationem pœnitentibus præceptam fuisse , etiam seposito foro externo , nemo qui antiquos Canones , pœnitentialia , Ritua- lia , Pontificalia vel salutavit , ambigere valet.*

Dese leeringhe gaf wederom nieuwe materie van lacchen : want

Du Bois replicceert ende seyd: „myn
 „ Heer uwe leeringhe was wel hate-
 „ lyk aen de Barbiers , ende aenge-
 „ naem aen de Kleermakers. De
 „ Baerbiers hadden weynigh te
 „ doen , waert dat den Bicht-vader
 „ alle mans moest scheiren die hun
 „ bichte spraken : en de Kleer-
 „ makers waren wel met werck
 „ overladen , ter oorfake van soo
 „ veel veranderingh van habyt. Al-
 dus Du Bois.

Meeſter Huyghens ghy zyt oock
 een behendigh wacker man in de
 citatie van de HH. Vaders , van de
 Kerckelyke Reghels oft Wetten, en
 van andere ſchryvers. Ghy hebt in
 de 7. Propositie oft voorſtel , ghe-
 citeert thien deelen van den H.
 Auguſtinus met eenen treck van de
 penne. Ghy hebt in de 15. Propo-
 ſitie oft voorſtel met deſe twee
 woorden (*teſte Morino*) (*ghelyk Mori-
 nus ghetuyght*) geciteert thien groote
 Boccken van deſen Autheur : ende
 teghen

tegenwoordigh citeert uwe Synode met twee linien alle oude kerckelyke Reghels, Wetten, ceremoniele, pauselyke &c. Ick heb u gethoont dat den H. Augustinus teenemael contrarie leert aen uwe 7. Propositie, oft voorstel. Ende in uwen Text, welcken ick voorts gebracht heb in de 15. propositie, hebt ghy gheseyd :

In de 23. antwoorde: „ Morinus
 „ leert dat in de Westsche Kercke
 „ de practyk is gheweest van twelf
 „ Eeuwen, dat de penitentien, die
 „ ghestelt zyn door de Kerckelyke
 „ reghels oft Wetten, moesten
 „ volbrocht worden voor het ont-
 „ fanghen der absolutie.

Ende nochtans leert Morinus directelyk contrarie in synen 9. boeck, van het eerste capittel tot het vier-thienste. Ghy hebt oock gheseyd :

In de 24. antwoorde: „ Morinus
 „ leert dat de practyk van d'absolutie

„ wt te stellen , tot dat de peniten-
 „ tie volbrocht is, noch onderhouden
 „ word in de Ooftsche Kercke.

Ghy eh sult desghelykx geenfins vinden in Morinus : maer wederom gheheel contrarie , soo in synen 6. Boeck aen het 24. Capittel, als oock tot het eynde van syn werck. Leest de leste 20. bladers. Hy brenght daer oock voords de penitentie, ceremoniele, en de Pauselyke boecken : maer men vind daer niet metallen van het ghene hy pretendeert ; dan alleen vind-men daer , dat de Kercke op den Witten-donderdagh publicckelyk versoende de publike penitenten , en dat den Bisschop op den voorseyden dagh met syne Clergie hunne handen leyden op het hooft van de Penitenten in de tegenwoordigheyd van het volck, t'welck sy vergramt hadden. Maer men vind niet een woord , met het welcke ghy sult kunnen proberen , dat de Sacramentele absolutie wt-ghestelt is

(153)

is gheweest , tot dat de penitentie
fouw vol-eynd zyn. Eyndelyk de
voormelde op-raepende ende na-
pluckende Synode heeft gelooft dat
sy eenen Canon oft Kerckelyken
Reghel gevonden had ; te weten
het 15. capittel van het Concilie van
Aghde, t'welck seyde, dat de Peniten-
ten moeten gheschoren zyn, ende ver-
anderen moeten van habyt. Maer dese
op-raepende ende na-pluckende
Synode is cock soo ghetrouw ghe-
weest in hare citatie , als haren
meester Huygens. Want daer volgt
terstond immediatelyk : *Juvenibus
etiam pœnitentia non facile committenda
est propter ætatis fragilitatem.* Dat is
te seggen : „ men moet niet lichte-
„ lyk penitentie oplegghen aen die
„ jonghe, en dat om de brooscheyd ,
„ oft swackheyd van hunnen staet ,
„ oft van hunne jonckheyd

Naer uwe leeringhe soo en moch-
ten dese dan niet trouwen sonder
sacrilegie , oft Sacraments schende-

G 5

rey

rey te doen; want weynighe per-
foonen, die komen tot de jaren be-
quaem tot het Houwelyk, hebben
ſoo ſuyverlyk gheleest, oft ſy heb-
ben al eenighe doodt-ſonde gedaen.
Ende het generael Concilie van
Lateranen onder den Paus Inno-
centius den derden heeft dan wel
qualyk geſchickt, *dat alle de ghene,*
die ghekomen zyn tot de jaren van diſ-
cretie, moeten eens in het jaer Bichten,
en Communiceren, en dat op pene oft
ſtraffe van Excommunicatie, en van be-
rooft te worden van de Kerckelyke be-
graeffenis.

Waert ſaken dat de voormelde
op-raepende ende na-pluckende
Synode ſoo ſeer gheſtudeert had in
de oude Kerckelyke Reghels, oft
Wetten, ghelyk ſy geſtudeert heeft
om de oprechte waerheyd te be-
vechten, ſy ſouw gheleert hebben,
dat het Concilie van Aghde ſpreckt
van de publicke penitentie, de
welcke den penitent verplichte voor
diën

diën tyd dat dese duerde: men stelde aen een ghetrouwd persoon gheen penitentie in, van een kloosterlyk leven, oft van suyverheyd, ten sy met consent van de Vrouwe, oft van den Man: de Mans moesten doen d'officie van de Cellebroeders, en de dooden ter aerde draghen; ghy sult dit vinden in de Concilien van Carthago, en in ander: Ja geheel selden warden oock voormelde penitentien op-gheleyd aen de penitenten voor schandaleuse en publicke feyten. *Siet in de Kerckelyke Historie van Baronius in het jaer 822.*

Ghy en doet anders niet dan spreken van de reformatie der zeden, van de practycke der oude Kercke, van de HH. Kerckelyke reghels en Wetten, van de HH. Vaders, van d'abusen van ruymigheyd &c. En ghy en brenght geene andere preuven voor, dan die van eenen Aposttaet, te weten van Marcus Antonius de Dominis in syne Kerckelyke

(156)

Historie in synen 5. Boeck, het 7. capittel, 8. en 12. wt welcke Schriften den Doctoor Arnaud getrocken heeft het princepaelste deel van syn voornaemste werck *van de menighvuldighe Communie*, ick segghe, *van de middelen om wt-te-roeden het ghebruyck der Sacramenten.*

Maer het is seer wel dat alle dese ghepretendeerde leeringhen van de practyck van de oude Kercke, en alle die valsche consequentien van onsen meester Huyghens, van die op-raepende ende na-pluckende Synode, van den Doctoor Arnaud, en van Pater Gabrielis verdoemt ghevonden worden door de correctie van den Boeck van Pater Gabrielis, die, alleenelyk in de materie van het Sacrament der penitentie, staende alleenelyk op vier bladeren, is verplicht gheweest daer van te corrigeren twee-en-viertigh voorstellen. Siet daer van-gelyken d'Approbatie van de Methode van
meester

meester Huyghens : ende op dat hy
eyndelyk soude sien de over-een-
kominghe van syne leeringhe met
de verworpene leeringhe van den
voorseyden Pater Gabrielis , van
Marcus Anthonius , en van Arnaud,
men heeft hem dry pararellen ghe-
maect in den Boeck geintituleert :
Doctrina.

Laet ons voord-gaen tot de 3. en
4. suppositien van meester Huygens,
en laet ons eens sien , hoe hy die
wt-leyd.

In syne 25. antwoorde , de 3.
suppositie : „ Ten is noyt gheoorloft
„ in de bedieninghe van het Sacra-
„ ment der penitentie te ghebruyc-
„ ken eene twyffelachtige materie ,
„ als wanneer men sekere kan heb-
„ ben. Den Bicht-vader dan , by-
„ wiën blyft twyffelingh oft het be-
„ rouw en het propooft ghenoech
„ is , en magh den penitent soo niet
„ absolveren , is 't dat hy kan seker-
„ heyd kryghen van eene genoech-
„ same

„ same dispositie. Aldus Huyghens
 in syne Methode op het 2. blad.
*Nunquam licet uti materia dubia, dum
 certa haberi potest. Confessarius igitur
 justo relicto dubio, an dolor pœnitentis
 & propositum sufficiant, nequit eum sic
 absolvere, si debita dispositionis certitu-
 dinem procurare possit.*

In syne 26. antwoorde, de 4.
 suppositie: „ Ten is niet gheoorloft
 „ te bedienen het Sacrament der
 „ penitentie, als wanneer de materie
 „ waerelyk twyffelachtigh is, al ist
 „ het sake datter geene andere en
 „ kan ghekreghen worden; ten sy
 „ dat den rechtveerdigen nood ver-
 „ ontschuldicht soo wel het perykel
 „ van onweerdigheyd, als van andere
 „ onghemacken, die daer wt kon-
 „ nen volghen. Hier om dan en is't
 „ in geender manieren toe-gelaten,
 „ sonder nood t'absolveren eenen
 „ penitent, van wiens oprecht be-
 „ rouw en propooft, men van recht
 „ s'weghen twyffelt. Ghelykerwys
 „ het

„ het verboden is imand te doopen
 „ als wanneer men twyffelt oft de
 „ vochtigheyd, water is. Men moet
 „ anders segghen, als wanneer den
 „ rechtveerdighen nood (welcken
 „ sonder twyffel den wttersten is)
 „ ons verplicht en dwinght, by ex-
 „ empel: als wanneer andersints
 „ imand souw sterven sonder Doop-
 „ sel. *Non licet administrare Sacra-
 mentum, dum materia est verè dubia,
 quamquam alia haberi nequeat; nisi tam
 irreverentia periculum, quam alia inde
 secutura incommoda justa excuset neces-
 sitas. Unde illum, de cujus sincero dolore
 vel proposito meritò dubitatur, absolvere
 citra necessitatem nequaquam licet: sicut
 nulla urgente necessitate, liquore, de
 quo, an sit aqua, ambigitur, baptizare
 inhibetur. Secus dicendum, dum justa
 necessitas (qualis dubio procul est extre-
 ma) aliud cogit. Quia. V. G. alioquin
 absque Baptismate quispiam decessurus
 foret*

Siet, dit zyn de fundamentele lee-
 ringhen

ringhen van Meester Huyghens ,
 door de welcke hy wilt , dat d'abso-
 lutie moet wtghefelt worden , niet
 tegenstaende dat den penitent heeft
 die dispositie , oft ghefeltenis , die
 wy vereyffchen boven in de eerste
 Vraghe.

Hy en brenght gheene preuve
 voords om waer te maecken syne
 suppositien. Hy oordeelt dat het
 soo is, en dat het soo moet zyn: men
 moet hem ghelooven en volghen,
 andersints sult ghy zyn eenen laxen
 ruymē Biechtvader, eenen verleyder
 der Zielen, eenen opvoeder der sacri-
 legien, oft Sacraments schendereye,
 &c.

Laet ons sien hoe hy dese syne
 suppositien wt-leyd.

Hy wilt dan :

In syne 27. antwoorde, dat den peni-
 tent preuve gheeft met wtwendige
 wercken, als met vastens en andere
 remedien (die den Biechtvader van
 syne ghesindheyd hem sal instellen)
 dat

dat hy bekeert is. Hy en wilt niet gheloooven, noch hy en wilt niet dat syne Discipels gheloooven eenen penitent, oock die bekent is voor oprecht, die verklaert dat hy grootelykx bedroeft is van Godt vergranat te hebben, en die verklaert dat hy oock wilt vluchten de occasien van sonden, en dat hy oock wilt onderhouden de Gheboden, en volbrenghen syne penitentie, en volgen den raed, die den Biechtvader hem gheven sal teghen de hervallinghen; onsen Huygens en wilt soo eenen oprechten penitent niet gheloooven, al is 't oock dat desen noyt meer dan eene dood-sonde ghedaen en hadde. Siet boven syne voorstellen 4. 5. 6. 7. en de naer-volghende.

Hoe sal hy dan gheloooven eenen Backer, die ghekent is voor sincer en oprecht, die hem eene Hostie gheeft, en seyde, dat die ghemaect is van terwe bloeme, en niet van turcksche erten, van rys &c?

Hy

Hy en heeft hier van dese materie gheene andere preuve, dan alleen de woorden van den Backer. Hoe sal eenen Pastoor kunnen bedienen het H. Sacrament des Autaers met eene hostie die hy self niet geconsecreert en heeft, aen wiën synen Capellaen seyde, dat hy die geconsecreert heeft? Volghens die fraeye suppositien van desen fraeyen Huyghens, soo is 't noodzakelyk dat hy op den meulen is, om te sien oft het meel waerachtelyk van terwe is: het is noodzakelyk dat hy het backers ambacht wete van hostien te backen: het is noodzakelyk dat hy die hostien selve consecreert, eer hy de Communie met de selve wtreyckt: andersints sal hy van dese hostien alleenelyk hebben eene probabele oft waerscheynelyke materie, welcke probabiliteyt oft waerscheynelykheyd alleen ghefondeert, gebouwt is op de woorden van eenen mensch; ende is 't dat hy in den meulen gaet,
en

en selve de hostien backt, en confacreert, soo sal hy altoos sekerheyd van materie hebben. Van ghelyken den penitent als hy ontfanght de H. gheconfacreerde Hostie, oft als hy gaet om die t'aenbidden in de Kercke, en heeft gheene andere versekeringhe van de Consecratie, dan de woorden van den Priester, die seyd, oft te kennen geeft, dat dese hostie is het H. Sacrament, dat is, dat het Brood wt kracht van de Consecratie waerachtelyk ende wesentlyk getransubstantieert is in de Godheyd ende Menscheyd van Christus Jesus.

Men moet dan verworpen alle het ghene de H. Kerke in dese materie tot noch toe onderhouden heeft, want Huyghens wilt dit soo hebben.

Siet nu eens Eenvouwdige Zielen hoe verre wy ghebrocht zyn door de suppositien van onsen meester Huyghens.

Ick segghe dan dat eenen Bichtvader

vader meer oorfaeck heeft om te gheloooven eenen penitent, die feyd, en oprechtelyk verklaert, dat hy wilt vluchten d'occasien der sonden, dat hy wilt volbrengghen syne penitentie: en sal trachten t'onderhouden de Gheboden Godts, en die van den Bicht-vader &c. dan alle het ghene dat onsen ellendigen Huygens feyd.

Reden hier van is, om dieswil dat den penitent ghemeynelyk niet en ontdeckt in de vier-schare Godts syne eerloose ende verborghen sonden, ten sy om verghiffenisse van alle sonden te bekomen: soo datmen niet en moet presumeren, dat (die met soo eene voormelde dispositie te bichten komen) sy te bichten komen om een sacrilegie, dat is, een Sacraments schendcreye te doen, te lieghen in sulck-eene Sacramentele sake, den Priester te bedrieghen, ende alsoo meer en meer de gram-schap Godts over hun te trecken.

Den H. Thomas, en de HH.
Vaders

Vaders leeren ons, dat in de vier-
 schare van de bichte, den Priester
 moet ghelooven den penitent, soo
 wel als hy voor sy-selven, dan teghen
 sy-selven spreckt: *In foro externo cre-
 ditur Reo loquenti contra se: in interno
 creditur pœnitenti pro se, & contra se.*
 Aldus spreckt den H. Thomas, ende
 hy herhaelt dit dickwils in syne Som-
 me, schryvende op den Meester der
 Sententien, en in syne *Quodlibeten.*
 Den Roomschen Catechismus, en
 den H. Carolus, boven by gebrocht,
 leeren oock het selve; alleenelyk
 gheven sy eenighe exceptien, con-
 form aen de gemeyne leeringhe der
 Scholastiecken.

Onsen meester Huyghens begeert
 eene morale, oft sedelyke sekerheyd
 (dat is, een sekerheyd die men kan
 hebben naer de reden, en authori-
 teyt van voorsichtighe) dat den
 penitent bekeert is, dat hy nu de
 gheestelyke ghesontheyd bekomen
 heeft, dat hy nu heeft eenen waer-
 achtigen

achtighen haet, en vervloekinghe van syne sonden &c.

Maer hoe-danighe sekerheyd vereyscht hy? siet syne volgende voorstellen: In syne 28. antwoorde: den Bicht-vader, seyd Huyghens, moet sulck-eene sekerheyd hebben van de dispositie van den penitent, ghelyker-wys eenen Coninck de ghetrouwigheyd souw vereyffchen van diën, aen wie hy wilde gheven het officie van Gouverneur van eene plaetse, aen welcke hanght het gheheel gheluck en welvaren van het Ryck. Siet syne methode op het 197. ende op het 198. blad. Let op syne woorden:

*Obiectio: si non liceat extra necessitatē absolvere pœnitentem, de cuius dispositio-
ne dubitatur, numquam licebit eum ab-
solvere; quia semper manebit tale dubium,
cum dispositio sit in animo pœnitentis.*

Dat is te segghen: „ghy sult opwer-
„pen: is het sake dat het niet ghe-
„oorloft en is buyten den nood ee-

„nen

„nen penitent te absolveren, als
 „men twyffelt van syne dispositie,
 „soo en sal het noyt geoorloft zyn
 „diën t'absolveren; om dieswil dat
 „die twyffelingh daer altoos sal bly-
 „ven; aengesien de dispositie is in den
 „geest, oft in het herte van den peni-
 „tent, daer niemand dan Godt aen
 en kan.

Waer't sake dat onsen Huyghens
 niet en had willen afwyken van de
 leeringhe van de HH. Vaders, van
 den H. Thomas, van den H. Caro-
 lus, en van de ghemeyne practyke
 van de H. Kercke, hy souw op dese
 manier gheantwoord hebben, wy
 kennen de dispositie door de woor-
 den en andere teecken, en dan wy
 moeten den penitent ghemeynelyk
 absolveren, als wanneer hy doet,
 het gene wy vereyscht hebben in de
 eerste Vrage. Maer hy antwoord ge-
 heel contrarie:

In syne 29. antwoorde: „men
 „kan hebben eene sekerlyke seker-
 „heyd

„ heyd, seyde onsen Huyghens op het
 „ 197. blad, alsulke sonder twyffel,
 „ ghelyk eenen Koningh sal vereyfs-
 „ schen van de ghetrouwigheyd van
 „ eenen Gouverneur, cer hy diën sal
 „ stellen in het Gouvernement van
 „ een Casteel, oft van eene Stadt,
 „ aen welcke hanght het geluck en
 „ welvaert van het gheheel Ryck.
 „ want hy sal willen sedelyk seker
 „ zyn, dat is, hy sal willen seker
 „ zyn naer de reden en voorsichtig-
 „ heyd van verstandighe menschen,
 „ dat hy in syn ghemoed niet en
 „ heeft van het Ryck te verraden;
 „ en dat besonderlyk, is't dat den
 „ Koningh niet ghedwonghen en is
 „ door eenighen nood, desen voor
 „ andere tot dit Officie te verheffen;
 „ al ist het sake dan dat de dispositie,
 „ oft den wille van desen inwendigh
 „ verborghen is, men kan even-wel
 „ daer van eene sedelyke sekerheyd
 „ hebben; want ghelykerwys eene
 „ inwendighe dispositie van imand,

„ wt

„ wt haer selve niet sekerlyk kan
 „ bekennt syn aen eenen anderen :
 „ soo is 't nochtans dat d'wtwendi-
 „ gheteeckens, die blyken en die
 „ begrepen kunnen worden, geven
 „ eene sedelyke gherustighe seker-
 „ heyd van dese dispositie. *Quam*
optime cum eo componitur certitudo mo-
ralis, qualem citra dubium postulabit
Rex de fidelitate Gubernatoris, prius-
quam illum admovebit moderationi Arcis
vel civitatis, à qua Regni pendet salus:
siquidem cupiet esse moraliter certus,
quod illi non sit animus, regnum pro-
dendi: praesertim si nil aliud urgeat neque
premat necessitas illum praeceteris ad id
muneris evehendi; quamquam igitur ille
ipsius animus seu voluntas intus lateat,
certitudo equidem haberi moralis potest;
etenim sicut interna animi alterius dis-
positio alteri certò cognita secundum se
esse nequit; ita signa externa patere pos-
sunt & percipi quae eam dispositionem
morali testentur certitudine.

Het is dan noodzakelyk naer de

H

leerin-

leeringhe van Huyghens , dat , eer den Bicht-vader d'absolutie gheeft , hy eerst het Hof moet consulteren , om te kennen die sedelyke sekerheyd , welcke den Koningh soude vereyschen van de ghetrouwigheyd van diën , aen wiën hy sal willen betrouwen eene plaetse van sulck-eene importantie.

Wy houden Huyghens voor: oft diën , die in syn gheheel leven alleenlyk maer eene dood-sonde sal gedaen hebben , niet gheabsolveert sal moghen worden voor d'eerste reyse dat hy te bichten sal komen.

Huyghens antwoord :

In syne 30. antwoorde op het 202. blad, dat desen sal moghen gheabsolveert worden , mids hy voor de bichte alles volbrocht heeft , het ghene den Bicht-vader soude vereyschen eer hy d'absolutie gheeft. Siet de 5. propositie:

Ende gelykerwys eenen Koningh diën niet en soude vervoorderen tot het Gouvernement van eene plaetse van

van importantie , die eens gemanc-
queert hadde aen syn plicht , ten sy
naer eene merckelyke veranderinge
van leven : alsoo en wilt Huyghens
niet , dat den Bicht-vader magh ab-
solveren diën , die gesondight heeft,
ten sy hy te voren merckelyk syn
leven verandert heeft ; want over al
in syne Methode vereyscht hy dese
veranderinghe , als blyckt op de na-
volghende bladeren , 95. 101. 109.
116. 142. 131. &c.

Ghelyk ick noch gheseyd heb ,
onsen Huyghens en brengh gheene
preuve voor van syne leeringhe ,
noch wt de Schrifture , noch wt de
HH. Vaders noch wt den H. Carolus,
noch wt andere : maer hy stelt ons
voor dry onverfiende redenen.

In syne 31. antwoorde : de eerste
is : *men moet andere preuven hebben
van den penitent, dan woorden : om dies-
wil dat de woorden dickwils bedrieghen.*
Siet het 199. blad. *Verba saepe fallunt.*
Als oft de arme sondaers hun dick-

wils verthoonden voor de Vier-
schare Godts, om den Bicht-vader
te bedrieghen. Wie heeft oyt sulckx
ghehoort?

In syne 32. antwoorde : ten
tweede, seyde Huyghens op het 199.
blad „ wy vereyschen noch al meer,
„ als wanneer den staet oft de con-
„ ditie van den persoon grooter toe-
„ sicht en voor-borghe vereyscht.
*Secundo : plura adhuc exigimus dum
persona status majorem precautionem re-
quirit.*

In syne 33. antwoorde: ten derde,
seyde Huyghens, men moet seer
grootte sorghe hebben, als wanneer
het gheschied naer alle dese midde-
len, dat den penitent suspect is van
ongestadigheyd en van onghetrou-
wigheyd.

Alle Meesters in de Godtheyd
komen over een met de leeringhe
van den H. Carolus, dat, om die leste
omstandigheyd, den Bicht-vader
eenige keeren magh d'absolutie wt-
stellen,

stellen , totter-tyd toe dat hy heeft eenigh teecken van beternis. Maer onsen nieuwen meester Huyghens gaet al veel verder.

Ick bid u lieven Leser, hoort eens de preuven van dese dry voormelde redenen :

In syne 34. antwoorde: tot preuve van syne eerste reden, seyde hy op het 199. blad: *Niemant en sal een somme gelds ongetelt betrouwen aen eenen onbekenden vremdelinck, sonder grooten nood, al waert oock dat hy beloofde van niet een oortjen te willen stelen.*

O Armen sondaer: doet dan allen het ghene ghy wilt , ghy en sult geene absolutie bekomen van meester Huyghens, noch van synen aenhangh, ten sy in het perykel des doods, welck is den voor-val van grooten nood. Huyghens gaet voords:

In syne 35. antwoorde: tot preuve van syne tweede reden, seyde hy: *veel min sal hy sulck-eene somme be-*

*trouwen aen die, wie hy weet te wesen
in grooten nood.*

O armen sondaer! wacht u wel
van aen sulcken Bicht-vader (als
Huyghens is, met synen aenhangh)
te kennen te gheven dat u d'absolu-
tie van noode is.

Huyghens gaet voords:

In syne 36. antwoorde: tot preuve
van syne derde reden, seyde hy: *Noch
veel minder, ja verre van daer dat imand
sal betrouwen soo eene somme aen eenen
onbekenden vremdelinck, is 't sake dat
hy voorders weet, dat hy dickwils ghe-
stolen heeft.*

O arme Jonghe-dochters, en
Jongh-mans! wacht u dan wel van
te verklaren, dat ghy dickwils her-
vallen zyt; want volgens dese nieuwe
Methode sult ghy noch min d'abso-
lutie hebben (ick segh in den sin van
Huyghens, welcke niemand kan
vatten dan die wel hoogh, ick segh,
verkeert van gheeft is) hier syn de
Latynsche woorden op het voor-
seyde

seyde 199. blad. *Nulla negotio hac tria probaverimus; primum quidem, magnam pecunia summam, praesertim si non sit numerata, nemo citra necessitatem concedet peregrino cuiquam & ignoto, & si nihil illius se furari velle iste asseveret. Alterum non minus clarum; summam dictam minus committet persona & ignota, si illam pecuniâ egere novit. Tertium denique sic monstratur: quam maximè quis alienus erit ut homini peregrino, ignoto & indigno pecunia custodiam demandet, si praeter hac omnia noverit quoque frequentia ejus furta.*

Ick magh met de waerheyd segghen, dat ick vele boecken dolende van de waerheyd ghelesen heb, maer ick en heb niet veel ergher gevonden, die soo buyten de kerckelyke leeringhe treden in dese materie als dese Methode van onsen grooten meester Huyghens. Laet ons noch eenighe ondersoecken.

Hy gaet voort:

In syne 37. antwoorde: „ d'Ab-

H 4

„ solutie

„ solutie moet wtghefelt worden ;
 „ *seyd by* , op dat de penitenten op
 „ die maniere acht mochten nemen,
 „ wat sy verdient hebben, ende op
 „ wat maniere sy verghiffenis moch-
 „ ten verkryghen; ende middeler-
 „ tyd moet hun worden inghefelt,
 „ dat sy met gebeden, met wercken
 „ van penitentie, ende met andere
 „ exercitien van godtvruchtigheyd
 „ en deughden, ende princepalyk
 „ met de wercken die contrarie zyn
 „ aen de quade en boose gewoonte,
 „ hun alsoo mochten stellen tot eene
 „ oprechte bekeeringhe. *Differenda*
 „ *est absolutio, ut eo pacto mentem adver-*
 „ *tant quid commeruerint, & quomodo*
 „ *veniam obtineant; atque injungendum*
 „ *interim, ut precibus, operibus pœniten-*
 „ *tia, aliisque pietatis ac virtutum exerci-*
 „ *tationibus, atque imprimis iis, qua con-*
 „ *suetudini prave adversantur, sese ad*
 „ *sinceram conversionem disponant.*

Die eene dood-sonde bicht met
 de dispositie, oft ghefeltenis, als
 boven

boven vereyscht is in de eerste Vrage, die heeft sekerlyk aen-merckt, dat hy daer voor de verdoemenis verdient heeft, ende hy bicht hem sonder twyffel om verghiffenis te bekomen: de wercken van penitentie zyn veel verdienstelyker ende aenghenamer aen Godt, als hy gherechtveerdight is, seyde den Roomschen Catechismus aen het getal 103. *Duo praeipue in satisfactione requiruntur; primo ut is qui satisfacit, justus sit, & Dei amicus.* Dat is te segghen: „ Twee dinghen „ wordender besonderlyk vereyscht „ in de voldoeninghe; ten eersten „ dat die voldoet, rechtveerdigh „ ende den vriend Gods moet zyn &c. Aenghesien dan de rechtveerdigheyd en de gratie ghegheven word door het Sacrament, soo moet dan den penitent voor de wercken gheabsolveert worden.

Maer Huyghens en vraeght hier naer niet: maer hy gaet voords:

In syne 38. antwoorde: *Is 't sake*

H §

dad

dat den Bicht-vader twyffelt van de be-
keeringhe vanden penitent (dat is, is't
fake dat den Bicht-vader gheene
fedelyke sekerheyd en heeft, welcke
onsen meester Huyghens vercycht)
hy en sal den penitent gheen grooter fa-
veur kunnen doen, dan hem d'absolntie
wt te stellen. Aldus Huyghens op het
192. blad. *Ratio qua adstringit quem-
piam duo inter mala fluctuantem, quod
illorum minus est, eligere, ac proinde
favere reo, ipsissima cogit, ut stante
dubio differat absolutionem confessarius;
etenim magis favere pœnitenti non po-
tuerit, quam differendo.*

Ick vrage, waerom? hy antwoord:
In syne 39. antwoorde: „ Want
„ ghelykerwys in den ghestelden
„ voorval eenen Medecyn schryven-
„ de eene gherustelyke medecyne
„ voor eenen siecken, al is 't dat hy
„ voor eenen tyd desen siecken ver-
„ laet, en alwaert oock dat hy van
„ den siecken versocht wierd, soo
„ en is hy daerom niet contrarie,
„ maer

„maer soo doende, draeght hy sorgh
 „voor syne ghelontheyd. *Velut enim
 in casu posito Medicus praescribens medi-
 camen securum, misso periculoso, quam-
 vis ab agro hoc expeteretur, ei non ad-
 versatur, sed valetudini ejus consulit.*

Ick heb hier voren doen blyken
 wat hy wilt op het 241. blad: hy
 wilt dat den penitent sal bekomen
 hebben de gheestelyke gesontheyd,
 eer hy ghe-absolveert wordt.

Ey lieve, en is meester Huyghens
 niet eenen deftighen Doctoor in de
 Medecyne? noteert:

De dood-sonde is den pyl, oft de
 lancie, die de ziele dood, segghen
 de HH. Vaders, en den Roomschen
 Catechismus aen het ghetal 97.
 (wiens woorden ick boven voor-
 ghestelt heb) en dit niet teghen-
 staende, onsen schoonen Doctoor
 Huyghens en wilt niet dat den pyl
 vande dood-sonde wtghetrocken zy
 het weldaet der absolutie; hy ordi-
 neert eene sekerder ende favorabel-
 der

der remedie, te weten, dat-men diën pyl in de ziel van den penitent sal laten blyven steken, totter tyd toe dat hy bekomen sal hebben de gheestelyke ghesontheyd. Ey lieve, wat dunckt u van desen Medicus.

Hy gaet noch al voords in syne schadelyke oproerighe leeringhe.

In syne 40. antwoorde leert hy dit noch wyder en breeder op het 208. blad, en op het 209. blad: sprekende van eenen sondaer die op de reys is, oft die gaet besoecken eenighe HH. Reliquien, oft miraculeuse Beelden, by exempel van onse Lieve-vrouwe van Halle, oft van Scherpen-heuvel: „Den Bicht-
 „vader, *seyd hy*, sal als dan oock
 „volghens den eyfch van syne be-
 „dientinghe, als eenen rechtveerdi-
 „ghen Rechter doen; ende hierom
 „sal hy den sondaer het weldaet van
 „d'absolutie weygheren, ten sy dat
 „gheprobeert word, dat hy Godt
 „voldaen heeft in het ghene aengaet
 „de

„ de plicht van eene waerachtighe
 „ ende hertgrondighe bekeeringhe.
*Confessarius pro munere suo tum quoque
 judicem equum agere debet, ac proinde
 absolutionis beneficium negare, nisi
 Deo, quod ad obligationem verae & inti-
 ma conversionis attinet, satisfecisse com-
 probetur,* Aldus Huyghens.

Maer wat sal den Bicht-vader
 middeler-tyd doen? Hy antwoord:

In syne 41. antwoorde: „ hy sal
 „ sorghe draghen, dat hy ingheve
 „ ende voorschryve soo-danighe
 „ medecinale remedien, de welcke
 „ hy oordeele, dat d'alder-profyte-
 „ lykste sullen wesen voor de siec-
 „ ken: ende met eenen sal hy de
 „ siecken raden van te gaen tot
 „ eenen anderen Bicht-vader, met
 „ den welcken sy langheren tyd
 „ sullen moghen blyven, aen den
 „ welcken sy de voorschreven mede-
 „ cinale remedien (die hun vanden
 „ voorgaenden Bicht-vader ghege-
 „ ven zyn) moghten kennelyk ma-
 „ ken

„ ken, als oock t'samen d'effect van
 „ de remedie, ende den staet van de
 „ sieckte. *Operam dabit, ut ea suggerat*
& praescribat medicamina, qua agris
quamplurimum profutura arbitratur,
atque una suadebit, ut medicorum alteri,
quocum diutius morari licebit, medica-
men praescriptum simul & illius eventum,
morbi que statum significant. Aldus
 Huyghens op het 109. blad. Hy
 gaet noch al voords:

In syne 42. antwoorde op het
 selfste blad, ende seyde: „ Dat den
 „ Bicht-vader den penitent oock
 „ rade, dat hy, daer hy sal woonen,
 „ verkiese eenen alder-voorsichtigh-
 „ sten Bicht-vader, voor wiën hy
 „ niet met-allen van de sieckte syn-
 „ der fauten magh verborghen, en
 „ dat hy hem verhaele de remedien
 „ die hem inghegheven zyn; en dat
 „ sal hy hem d'aldermeest raden,
 „ dat hy alle de remedien klaer wt-
 „ druckt, verwachtende van hem
 „ noch andere, tot dat hy in de ghe-
 „ sontheyd

„sontheyd herstelt is. *Suadeat quoque confessorius, ut ubi moraturus est, deligat confessorium, quam potest, prudentissimum, quem nihil aegritudinum suarum celet, & remedia sibi suggesta illi enarret; atque hac maxime, ut universa candide exprimat, plura ab ipso expectaturus, quo ad valetudini fuerit restitutus.*

Maer is 't sake, lieven Huyghens, dat den penitent soo langh niet en kan blyven op eene plaetse, tot dat hy ghenesen is, soo sal hy de selve sonden moeten bichten aen verscheyde Bicht-vaders vier-oft-vyf mael ende misschien meer dan twintigh keeren, namentlyk is 't dat hy noch dickwils hervalt, terwylen hy gheprobeert word: en misschien sal den penitent niet meer wederom komen: wat hier mede ghedaen? Hy antwoord:

In syne 43. antwoorde: *Dese objectie is ydel en niet, in syne Methode op het 135. blad.*

Maer

Maer daer teghen , segh ick, dat Huyghens alsoo leerende, verwerpt ende verdoemt den Roomschen Catechismus, aen het 82. ghetal, die seyde „ Den Priester moet eene seer „ groote vreesse hebben , dat , is 't „ sake men den penitent sonder absolute „ solutie wegh-send , hy niet meer „ sal wederom komen. *Sacerdoti maxime verendum est , ne semel dimissi, amplius non redeant.*

Voorders is 't dat den penitent aen Huyghens voor-worpt : Ick souw middeler-tyd kunnen sterven sonder absolutie. Huyghens spot van ghelyken daer mede : ende voor reden seyde hy op het 127. blad :

In syne 44. antwoorde : „ Maer „ ghy sult daer over noch meer verwondert zyn , is 't dat ghy overleghet ; dat (op dat sulck-eenen verdoemt souw worden) de Goddelycke voorsienigheyd door eenen ghestelden raed souw gheordineert moeten hebben , sulck-eenen

„ eenen

„ eenen te werpen in de helsche
 „ vlammen tot straffe van syn voor-
 „ gaende leven. *Sed hoc magis demiraberis , si perpendas , quod , ut talis damnaretur , debuisse Providentia divina destinato consilio decrevisse , ipsum in vindictam antea vitae in flammis infernales precipitem dare.* Aldus Huyghens.

Hoort meester Huyghens , en leert : dat alle doodelyke sonde onderworpen is aen d'eeuwighe verdoemenis ; ten sy die wt-ghewilcht is door d'absolutie. Leert wt den Roomschen Catechismus aen het 46. en het 47. ghetal , datter seer weynighe menschen saligh syn ghe worden , al eer onsen Saligh-maker ende verlosser de sleutelen ghegheven had aen syne Kercke om te absolveren die te bichten quamen.

Leert van den H. Paus Leo in synen 91. brief , dat Godt voor syne rechtveerdigheyd behouden heeft , het ghene den priester niet en sal

ont-

(186)

ontbonden hebben : *soo dat het seer noodzakelyk is*, seyde den H. Leo, *dat den sondaer ontbonden is voor de dood.*

Leert, leert meester Huyghens, dat de Pausen Julius den eersten, ende Celestinus verwesen ende verdoemt hebben de Priesters, van gheestelyken dood-slagh, die d'absolute weygheren aen die, die in het perykel des doods zyn. Ick heb boven hunne eyghen woorden in 't lanck ghestelt. Dese pauselyke verwyfinghe en verdoeminghe soude noch belacchelyk zyn naer uwe reden-cavelinge. O vermetentheyd!

Hoort noch dat meer is, is 't dat een kint komt te sterven sonder doopsel, dat is berooft van het aenschyn Godts: ende naer uw' gevoelens, het is verwesen tot het eeuwigh vier, niet tegenstaende de sorghe die de Ouders gedragen souden hebben om het selve te brenghen tot het Doopsel.

Laet ons terwylen de schoone preuven hier van sien.

In syne 45. antwoorde: „ ick bidde
 „ die , seyde Huyghens op het 131.
 „ blad , die gheraectt zyn door dese
 „ objectie , oft voorworpsel (ick
 „ souw konnen sterven sonder ab-
 „ solutie) dat sy willen aenmercken
 „ hoe dat sy niet en blameren de
 „ goedertiere Moeder de Kercke
 „ van wreetheyd, welcke in de vori-
 „ ghe tyden gheordineert heeft, dat
 „ den sondaer souw penitentie doen
 „ den tyd van eenighe jaren , eer hy
 „ souw moghen gheabsolveert zyn.
*Velim , expendant ii , quos hæc movet
 objectio ; quo pacto non insimulent be-
 nignam Matrem Ecclesiam severitatis ,
 quæ annos aliquot pœnitentiæ absolutioni
 præmissos olim voluit.*

Dese reden is overwonnen , en
 ghethoont valsch te wesen door den
 Roomschen Catechismus aen het
 87. ghetal , ende door een ghetal
 van kerckelyke Regels, oft Wetten,
 welcke den Professoor Du Bois
 heeft voords-gebrocht in syne Apo-
 logie ,

logie, oft verantwoordinghe tegen de weerdighe op-rapende ende napluckende Synode. Op welcke onsen Huyghens noch niet gheantwoord en heeft, op welcke hy oock noyt en sal kunnen antwoorden.

Dit niet teghenstaende, Huyghens gaet voords, en seyd op het selfste 131. blad in syne 46. antwoorde: *De H. Kercke en gaf het Sacrament des Doopsels niet sonder nood, dan te Paeschen en te Sincxen: en was doen oock gheen perzkel van te sterven sonder dat Sacrament, t'welck t'meeeste noodsaekelyk is boven alle d'andere?*

Lieven meester Huyghens uwe redecavelinge is ten wttersten quaelyk ghefondeert ende gansch ghecorrompeert: want het Doopsel magh ghegheven worden van alle soorte van menschen, die het redelyk verstand hebben. Middeler tyd van vreesse oft daer imand soude sterven sonder dit Sacrament t'ontfanghen, soo is 't dat de H. Kercke die
ghe-

ghewoonte van het selve soo langh wt-te-stellen , te niet gedaen heeft.

En ghy vermetelyken meester wilt inbrengnen eene practyke van de Sacramentele absolutie wt-te-stellen , niet teghenstaende het perrykel veel grooter is in het Sacrament der bichte , dan in het Sacrament des Doopsels ? reden hier van is : om dieswil dat de Sacramentele absolutie alleenelyk van den Priester magh ghegheven worden, ende het Doopsel van alle soorte van menschen , die het redelyk verstand hebben. Ende 'tghene ten wttersten uwen persoon suspect maeckt van dolvinghe in allen uwe leeringhen , is , dat ghy , om uwe nieuwigheden vast te maken, derst voords-brengen tot bevestinghe der selve eene gewoonte en practyke , die de H. Kercke verworpen en verdoemt heeft.

Soo dat ick eyndelyk moet segghen , dat uwe Methode alleenelyk ghe-

ghefondeert is op kinderlyke propoosten , en op ongheschickte byvoeghinghen van eenighe Texten oft passagien van de H. Schrifture , van de HH. Vaders , en van den H. Carolus , die ghy hebt vervalscht , ende directelyk hebt wt-gheleyd teghen den sin van die plaetsen , wtwelcke ghy die ghetrocken hebt , om uwe nieuwe leeringe te bevestighen.

Den Autheur van het boecxken, gheintituleert, *Doctrina*, van het 86. blad tot het 111. blad heeft u dit altemael klaer gethoont. Franciscus Reymakers in het vervolgh van syne antwoorde , heeft u gethoont over de hondert en twintigh van uwe propositien , oft voorstellen , die ghy noyt en sult kunnen goed maken.

Den Pater a Burgundia in synen boeck gheintituleert: *Praxis solida*, heester u noch veel andere doen sien.

Den

Den Autheur van den boeck gheintituleert , *Aliquot propositiones* , heeft van ghelyken ontdeekt een groot ghetal , oock verscheyden van de voormelde.

Den Professoor Du Bois in synen boeck *Novissimi Canones* , ende in syne *Apologie* tegen uwe op-rapende ende na-pluckende Synode , heeften 47. ghethoont in de materie alleen van de practyke van de oude Kerkke , ende noch meer dan 25. andere in synen boeck , gheintituleert *Quaestio Theologica* , welcke de andere Schryvers , die teghen u Huyghens , te voren gheschreven hadden , niet gheraeckt en hadden. Alsoo datter syn over dry hondert propositien , oft voorstellen , waerom wy u ghebeden hebben , ende noch gedurigh bidden , dat ghy soud op de selve antwoorden , is 't dat ghy kont : oft is 't dat ghy op dese niet en kont antwoorden (gelyk ghy waerachtelyk noyt en sult kunnen) doet dan
af-

af-stand van uwe soo schadelyke leeringhe: aenghesien dat het eene sake is van d'aldergrootste importantie, in de welcke het te doen is om de saligheyd van soo vele arme zielen, die door uwe leeringhe, van de HH. Sacramenten af-getrocken worden; wiëns frequenteren soo gerecommandeert word van't Concilie van Trenten ende de HH. Vaders.

Het en is niet ghenoech geweest aen meester Huyghens van qualyk wt-geleyd te hebben de H. Schrifture, en de HH. Vaders, die hy tot syn faveur ghe-allegeert heeft (ghe-lyk men hem heeft doen sien in alle boecken die gheschreven syn teghen syne Methode ende Apologie, oft verantwoordinge) maer heeft oock den Text van den H. Bernardus vervalscht en bedorven: die in synen 8. Brief seyde, dat de subiete ende haestige roepinghe van den H. Paulus tot het Apostolaet, eer is een mirakel gheweest dan een exempel; en dat-

dat men daer wt gheen vervolgh moet trecken van imand subietelyk en haestelyk te vervoorderen tot een Bisdom. Onsen voorseyden meester Huyghens in de plaets van het woord, *Mirakel*, in het singulier, oft in het besonder, in 't latyn, *Miraculum*, (t'welck den H. Bernardus ghebruyckt heeft) heeft in syne Methode op het 149. blad gheschreven, *Miracula*, in vele, in onse tale *Mirakelen*: ende hy heeft dat woord ghebruyckt om te proberen, dat men niet lichtelyk, niet haestelyk d'absolutie mochte gheven.

Wat dunckt u, lieven Leser, van dese schoone preuve van onsen Huyghens? Bernardus spreckt van het Bisdom niet lichtelyk aen imand te gheven: en Huyghens derft segghen, dat Bernardus spreckt van d'absolutie niet lichtelyk te gheven: Ergo Huyghens vervalscht en berderft de leeringe van den H. Bernardus. Want dit is eene valsche preuve

I

gansche-

ganschelyk contrarie aen de leerin-
ghe van den H. Bernardus: die oock
in den selfsten voormelden Brief wt-
druckelyk ver-worpt de leeringhe
van Huyghens in de materie van
d'absolutie.

Noteert oock de listen van dese
nieuwe Doctoren : om dieswil dat
de H. Schrifture directelyk contra-
rie is aen de nieuwheden van desen
tyd (gelyk den Professoor Du Bois
heeft doen blyken in synen Catho-
lyken boeck , ge-intituleert, *Remar-
ques contre la Traduction du Nouveau
Testament*) alle de sorghe van dese
nieuwe meesters is , om dese over-
settinghe van het Nieuw Testament
in het Fransch, gedrukt tot Bergen
in Henegouw , te doen passeren
voor goed, wettigh, ende on-tegen-
segghelyk , niet teghenstaende dat
dese voor-melde over-settinghe nu
twee reysen van den H. Stoel van
Roomen verdoemt ende verwesen
is.

Ick

Ick sal daer-wt alleenelyk een
 exempel by brengen, rakende d' wt-
 stellen der absolutie. In de Parabel
 van den verloren Sone, den welken
 ick hier boven voor-ghestelt heb.
 Godt seyde: *Citò proferte stolam primam,*
& induite illum, dat is te segghen:
 haestelyk brenghet voort dat eerste
 kostelyk lanck kleed, en doet het
 hem aen. Dat eerste kostelyck lanck
 kleed beteeckent de gratie, de welc-
 ke den mensch verloren heeft door
 eene dood-fonde (naer de ghetuy-
 genis van den H. Augustinus *Quest.*
Evang. Lib. 2. 4. 33. van den H.
 Petrus Chrysológus *serm. 3.* van
 den H. Ambrosius *lib. 7. in Lucam,*
 van den H. Hieronymus *ep. 146.*
 van den H. Joannes Chrysofostomus
 in syne Homelie op dese Parabel, van
 den H. Gregorius *lib. 12. moral.*
cap. 5.) Godt ordinerende dat desen
 Verloren Sone (die de groote son-
 daers representeert) terstond souw
 her-kleed worden met dat eerste
 kostelyk

kostelyk lanck kleed , geeft te kennen de veerdigheyd en de gherectheyd Gods van de sondaren in ghenade en gratie te ontfanghen , die terstond tot hem weder-keerē. Aenmerckt neerstelyk de voorseyde Parabel.

Onse nieuwe Doctoren hebben wel ghemerckt , dat dese Parabel ganschelyk vernielt alle hunne leeringhe van d'wtstellen der absolutie, hierom hebben sy wt den Text van dese H. Schrifte gheschrabt dit woordeken (*haestelyk*) in het latyn (*Cito*) en is dit niet den stiel van de archlistighe menschen om een ander te bedrieghen.

Den Professoor Du Bois door syne aen-teeckeninghen, welcke hy ghedaen heeft op de voormelde nieuwe oversettinghe , heeft voorghebrocht over de tweehondert spreucken die sy vervalscht hebben, ende heeft door de selve voords gethoont , dat sy alsoo directelyk hebben

ben

ben na-ghevolght den Ketter Cal-
vien in plaetsen die gansch-forme-
lyk verdoemt syn door de Roomsche
correctie : en dat soo klaer-blyke-
lyk, dat sy den moet niet en hebben
gehad van hem daer op een woord
te beantwoorden, veel minder op
alle spreucken, niet teghenstaende
hy hun alle beroepen had om t'ant-
woorden,

Daer is te voorschyn ghekomen
een antwoorde aen myn Heer Mall,
sonder naem van den Autheur, son-
der naem van den Drucker, ende
sonder Approbatie, welcke inhou-
dende is eene vremde ghesteltenis.

Want in de Voor-reden van de
voorsejde oversettinghe is geseyd :
Dat vele deftighe Ervaren personen
vele jaren besich syn gheweest om dese
oversettinghe te maken. Ende in d'Ap-
probatie, en in het Request, dat
verthoont is gheweest aen den
Koningh, staet : *Dat dese ghemaecte*
is van eenen Doctoor van de Sorbone.

Voorders in de antwoorde aen myn Heer Mall, leeft-men: *Dat die van Berghen het selve hebben overgheset.* Ende alsoo hebben sy dese antwoorde willen doen passeren voor volkomen voldoeninghe op de aenteeckeninghen van den Professeur Du Bois, en terwylen en raken, noch en voldoen aen eenige punctē.

De gemeyne solutie, oft antwoorde, welcke dese nieuwe Doctoren en hunne Discipels gheven teghen alle het ghene wy tot vernielinghe van hunne schadelyke leeringe hebben by-ghebrocht, is: *Desen en is niet weerdigh dat-men hem antwoorde. Dien boeck en is niet weerdigh dat-men hem lese. Men heeft daer op gheantwoord: sonder nochtans mentie te maken van den Titel des boecks, van den Drucker, oft op wat plaetse, dat dese wt-gheryckt oft verkocht moght wesen; op dat-men souw kunnen doen soecken een exemplær.*

Alle

Alle de Boecken door de welcke men heeft bevochten de Methode, en die voorseyde oversettinghe, syn wt-gereyckt gheweest tot Loven, en op andere plaetsen: niet teghensstaende soo en heeft den Doctoor van Vianen met syne Discipels niet op-ghehouden, en sy en houden noch niet op, van de voorseyde Methode te Canonizeren, dat is, voor heyligh te houden, ende overal onder het volck wt-te-stroyen dat dese gheapprobeert is door den H. Stoel van Roomen, sonder voords te brengen eenigh pauselyk Decreet.

En ter-contrarie wy weten sekerlyk, dat dese Methode noch niet ghe-examineert en is gheweest door de H. Congregatie.

Hierom dan worden sy wederom ghebeden (tot onderhoudinghe en bewaeringhe van hunne eere) dat sy nettelyk en gheschicktelyk willen antwoorden op het ghene dat men hun op-geworpen heeft in dit boeck-
ken,

ken, en in de boecken geintituleert:
*Aliquot Propositiones: Novissimi Canones:
 Quaestio Theologica: Doctrina: Praxis Se-
 lida: Responsiones Breves &c.* oft ander-
 sints sullen sy hun vinden ghenood-
 faeckt vā te belydē dat hunne leerin-
 ge van de gratie oock van-gelyken
 quaed en valsch is, en datmen groote
 reden heeft om die te bevechtn, en te
 bestormen; want sy leeren *dat de gan-
 sche Morale* (dat is de sedelyke lee-
 ringhe) (van welcke de materie van
 het Sacrament der penitentie een
 merckelyk deel is) *gansch en geheel
 hanght aen de materie van de Gratie.*

Terwylen ick nu dit kleyn stuc-
 ken wercks vol-trocken had, soo
 krygh ick eenen Thesis van Loven,
 door welcke de nieuwe maximen,
 oft leeringhen van den Doctoor
 Huyghens in eene andere materie,
 verscheyden van de penitentie, ge-
 geven respectivelyk in Scholen,
 ende besonderlyk in het Paus Colle-
 gie, soo krachtelyk bevochten zyn
 door

door Pater de Vos , dat ick my laet
voorstaen , dat Huygens seer groote
moeyte sal hebben , om dese syne
maximen en leeringhen waer en
recht te maken.

Hierom bidde ick den voorseyden
Huyghens , syne Bond-ghenoten
en Discipels , als wanneer sy ons
sullen willen predicken het H. Evan-
gelie , ende ons sullen willen voords-
brengen hunne leeringhe , gepalleert
met d'authoriteyd van de HH.
Vaders , en van de kerckelyke Re-
ghels , oft Wetten , dat sy voord-aen
ghetrouwer zyn in hunne citatien ,
ende vaster syn in hunne wt-leggin-
ghen , dan sy tot noch toe gheweest
zyn : Contrarie doende , en hebben
sy anders niet te verwachten dan in-
femie en confusie.

E Y N D E.

A P-